

УДК 37.032

Космачева Н. В.,*Московський державний областний соціально-гуманітарний інститут, м. Коломна, Росія*

ПРОЯВИ ДУХОВНОЇ СКЛАДОВОЇ ОСОБИСТОСТІ

У статті зроблено спробу розкрити суть духовної складової суті людини на основі синтезу світського та християнського підходів. Проявами духовності можна вважати: причетність до загальнолюдських цінностей і народної духовної культури; прагнення істини, добра і краси; потребу в самопізнанні, самовдосконаленні й самореалізації; сумління; творчість; здатність любити та приймати любов та ін.

Ключові слова: *духовність, духовні цінності, духовне становлення особистості.*

Космачева Н.В. Проявления духовной составляющей личности

В статье предпринята попытка раскрыть сущность духовной составляющей природы человека на основе синтеза светского и христианского подходов. Проявлениями духовности можно считать: приобщённость к общечеловеческим ценностям и народной духовной культуре; стремление к истине, добру и красоте; потребность в самопознании, самосовершенствовании и самореализации; совесть; творчество; способность любить и принимать любовь и др.

Ключевые слова: *духовность, духовные ценности, духовное становление личности.*

Kosmacheva N.V. Displays of the Personality's Spiritual Component

The attempt to discover the essence of spiritual part of human nature on the basis of synthesis of secular and Christian approaches is undertaken in the article. It is possible to consider as spirituality displays: inclination to universal values and national spiritual culture; aspiration to true, good and beauty; requirement of self-knowledge, self-improvement and self-realization; conscientiousness; creativity; ability to love and accept love, etc.

Keywords: *spirituality, cultural wealth, spiritual formation of the personality.*

На сучасному етапі, в час переоцінки цінностей і переосмислення життєвих пріоритетів, проблема духовно-морального виховання є особливо актуальною. Одним із чи не найбільш складних аспектів даної проблеми є питання духовної складової людини. Дослідники розглядають проблему духовності зі світської та християнської позиції, де існування духу людини виводять від Святого Духа. Часто ці дві позиції існують паралельно. Однак через те, що зараз у науковій літературі широко представлені роботи з духовно-морального розвитку особистості з урахуванням релігійних категорій (Б. С. Братусь, Т. І. Петракова, М. В. Захарченко, Т. А. Берсенева тощо) і зняття протиріч між наукою і релігією (М. Б. Менський, Б. У. Родіонов, Ю. С. Владимиров та ін.), вважаємо доцільним проводити розгляд означених питань за принципом синтезу науки, освіти, релігії та культури (Б.С. Гершунський, Д. В. Чернілевський, А. В. Вознюк та ін.). Очевидно, що наукове знання ширше і глибше там, де є осяжні, матеріальні об'єкти. Релігія, духовний досвід святих отців і вчителів Церкви дає нам глибоке знання про невидимий, духовний світ. Наукові знання та духовний досвід доповнюють одні одних, їх синтез утворює повну картину людської сутності, спонукає до точнішого визначення духовної складової особистості й до грамотної вибудови процесу духовно-морального виховання.

Отже, звернемо увагу на світські трактування поняття духовності. Під духовністю розуміють багатство внутрішнього світу особистості (С. К. Бондирева), родове визначення способу людського життя, пов'язане з відкриттям самоцінного, очевидного й необхідного сенсу власного існування (В. І. Слободчиков, Є. І. Ісаєв), торжество ідеального початку та підпорядкування себе духовно виправданим цілям (Б. Т. Лихачов), відображення ідеального в контексті власної життєдіяльності (І. М. Іллічов). За визначенням І. М. Іллічова, духовність є виразом потенційної та актуальної сутності людини, принципом її життєдіяльності, психологічною якістю суб'єкта, специфічною активністю, що спрямована на відображення ідеального (принципи, норми, цілі життя тощо) і що виявляється у відповідальності, самоактуалізації, пошуках сенсу життя, наявності особливих потреб, у т. ч. й потреби самопізнання [3].

У християнстві духовність людини полягає в її прилученні до Бога. Духовне життя – це життя в Бозі та з Богом. Дух людини – це одна зі складових її сутності. Духом людина прагне до Бога, покло-

няється Йому та пізнає Його, ним осягає сенс і призначення свого життя. Завдяки совісті (яка, за словами вчителів Церкви, – “голос Бога, що застерігає від зла”) людина розуміє, коли відповідає волі Господа, що слід у житті здійснити, а від чого слід відмовитися. Святий Дух живить людський дух за допомогою молитви (спілкування) та участі людини в церковних таїнствах. Відомо, що людина створена за образом Божим (Бут. 1:27), і покликана стати святою (“будьте святі, як святий Господь Бог ваш”). У зв’язку з цим можливо вважати, що людина може нести в душі та творити деякі властивості Бога. Наприклад, за твердженням, що “Господь Бог є істина” (Іер.10: 10), духовно розвиненій людині властиве прагнення до істини. Якщо Бог “Творець неба й землі, всього видимого та невидимого”, то діяльність духовної людини буде позначена творчими рішеннями. Якщо “Бог є любов” (Ів.4: 8; 4: 16), то духовна людина в серці буде мати любов до людей і до Бога, буде здатна сприйняти любов як дар від Духа Святого і т.п. Плодами духу є любов, радість, мир, терпіння, доброта, милосердя, віра, лагідність, стриманість (Гал. 5: 22-23).

Грунтуючись на світському та християнському тлумаченнях духовності, спробуємо визначити, які ж характеристики духовної особистості. На наш погляд, духовність людини полягає:

– в долученні до традиційних духовно-моральних цінностей і народної духовної культури. Долучитися до неї – це не тільки знати її, а й поважати, зберігати й нести через своє життя.

– в постійній роботі над моральним удосконаленням, яка містить здатність бачити свої недоліки, адекватно сприймати критику, продумувати й застосовувати методи самовиховання, не впадати у відчай від усвідомлення своїх недоліків, але мати сили “встати” та продовжувати роботу з самовдосконалення.

– в прагненні до істини. Сьогодні істину розуміють як те, що дійсно існує, як відповідність знання дійсності. Для означення істинного ми використовуємо слова “правильний”, “праведний”, “чесний”, “справжній”, “достовірний”. В основі перерахованих слів виявляється спектр різних смислових відтінків істини – правило, праведність, чесність, вірність та ін. Саме ці характеристики, на наш погляд, є проявом духовності людини.

– в потребі самопізнання та самореалізації. У нашому розумінні це означає прагнути пізнавати себе, осмислювати свої життєві цілі, “відкривати” свій шлях, знаходити в собі сили прийняти його та служити своїми здібностями оточуючим.

– у необхідності слухатися совісті та зберігати її чистою.

– в прагненні зберігати мир у душі та в суспільстві. Нам видається, що мир на землі починається з миру в душі людини. Якщо людині добре в душі – вона добра, спокійна, доброзичлива, – то в її душі мир. Людина з миром у душі може зберегти мир у сім'ї, а він здатний утримати мир на землі. Такі міркування покладають відповідальність за мир на кожную людину, спонукають примиряти сварливих, виховувати здатність прощати та просити прощення, очищати серце та стежити, щоб у ньому не зародилася ворожнеча.

– в умінні користуватися своєю свободою й поважати свободу інших людей. Кожна людина вільна обирати варіанти поведінки, але за них вона несе відповідальність. Важливо вміти приборкувати аморальні бажання – це і є набуттям внутрішньої свободи, що ми розуміємо як активне небажання або вільне ухилення від аморальних думок, почуттів, учинків.

– у здатності споглядати красу та створювати красиве.

– у творчості. Людина творить у своєму житті постійно, особливо представники творчих професій. Однак треба позначити критерій у творчості людини духовної. Вона створює щось, зводячи в ціле, та збагачує, а не руйнує, не розбещує, не розщеплює свідомості (живопис, література, театр, кіно, наукові теорії та ін.).

– у скромності та здатності стримуватися.

– у здатності бачити в людях позитивні якості, сприймати інших такими, якими вони є.

– у прагненні добра. Добром звично називають усе позитивне, хороше, корисне. Однак християнський і світський погляди на поняття “хорошого” й “корисного” збігаються не завжди. Важливо робити добрі справи, узгоджуючи їх із совістю. На жаль, у нашому суспільстві часті випадки “творення добра” з розрахунком вигоди або керовані людськими амбіціями. Іноді творення такого добра стає шкідливим для людської душі з точки зору християнства.

– У здатності любити та приймати любов – ту, яка “...довготерпить, любов милосердствує, не заздрить, не величається, не надимається, не поводить нечемно, не шукає свого, не рветься до гніву, не думає лихого, не радіє з неправди, але тішиться правдою, усе зносить, вірить, всього сподівається... , довготерпить” і ніколи не перестає (1Кор. 13: 4-8).

Висновки з дослідження й перспективи подальших пошуків у даному напрямку. Отже, перелічені нами характеристики

духовності прийнятні і з точки зору світської, і з точки зору християнської моралі. Однак із християнського погляду вони будуть здаватися збитковими, тому що упущена, можливо, найбільш значуща з характеристик – це справжня віра, довіра й любов до Бога. Справжня віра не в тому, що “Бог є, але Йому до мене байдуже”, а в тому, що “Бог є і Він турбується про мене”. Вважаючи Бога джерелом духовних сил, християни звертаються до Нього за допомогою для зміцнення й виповнення свого духовного світу. Крім стягання любові до людей, вони здобувають і любов до Бога, їх душа та розум прагнуть Богопізнання. Також слід зазначити, що ступінь вираженості перерахованих вище характеристик духовності у кожного свій і залежить від того, наскільки людина прагне духовного вдосконалення.

Список використаної літератури та джерел:

1. Антоний (Блум), митр. Сухожский. Тело, дух, душа: целостность человеческой личности / Антоний Блум. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.mitras.ru/whole_human.htm.
2. Библия: книги Священного Писания Ветхого и Нового завета. – М.: Российское библейское общество, 2002.
3. Ильичева И. М. К методологии духовно-нравственного воспитания / И.М. Ильичева // Практическая психология образования XXI века: духовно-нравственное воспитание в образовательном пространстве России: Сборник научных статей и материалов XI Всероссийской научно-практической конференции. – Коломна: МГОСГИ, 2011. – С. 36-40.
4. Ильичева И. М. Психология духовности: Учебное пособие. / И.М. Ильичева. – Коломна: Тираж, 2000.
5. Лука (Войно-Ясенецкий), архиепископ. Дух, душа, тело. / Архиепископ Лука Войно-Ясенецкий. – М.: Православный Свято-Тихоновский богословский институт, 1999.
6. Маслов Н. В. Основы русской педагогики. / Н.В. Маслов. – М: Самшит-издат, 2007.
7. Метафизика. Век XXI: Альманах. – Выпуск 3: Наука, философия, религия / Под ред. Ю. С. Владимирова. – М.: БИНОМ, Лаборатория знаний, 2010.
8. Янушкявичене О. Л. Духовное воспитание: история и современность. / О.Л. Янушкявичене. – М.: ПРО-ПРЕСС, 2008.